toevalligheid. In dit alles is één doorloopend heilig bestel van Godes allerbijzonderste Voorzienigheid. De gemeene gratie werkte aldus naar vaste regelen, om den Christus tegemoet te gaan, en de bijzondere genade deed den Christus intreden juist op het punt, waar de gemeene gratie het snijpunt van haar lijn bereikt, en beide, deze gemeene en deze bijzondere genade elkander ontmoetten in de maagd Maria.

—

Ware ons van Maria meer bekend, en kon het ons gelukken door zielkundige ontleding van deze gezaligde onder de vrouwen een volledige, bevredigende biographie ter neer schrijven, teruggaande tot in het leven van haar vader en haar moeder, zoo zou er ongetwijfeld gelegenheid te over zijn, om de keurigheid van het werk Gods in het voortbrengen van deze moeder des Heeren te bewonderen. Al verzetten we ons toch tegen de neiging die onder Rome's leiding in een zoo aanzienlijk deel der Christelijke kerk ingang vond, en die, althans bij de onnadenkende menigte, Maria voor den Christus dreigt te schuiven, toch belijden ook de Gereformeerden van ganscher harte, dat de maagd Maria Gode een gansch uitverkoren vat was, en dat de vrouw, in zijn eeuwig besluit uitverkoren, om den Zoon des menschen onder het hart te dragen, op deze hare roeping toebereid, en volkomenlijk voor die hooge, haar benedijende taak ontvangen, geboren, opgevoed, en zoo lichamelijk als geestelijk door haar God bekwaamd was.

De persoon, de geaardheid, de zin en neiging, het karakter en het temperament, de geheele menschelijke gesteldheid van de vrouw, die moeder des Heeren zou worden, was in het minst niet overschillig. Ge moogt niet zeggen, dat iedere andere jongedochter evengoed moeder des Heeren had kunnen zijn, en het kindeke Jezus aan haar borst had kunnen zogen. Ook al was toch de ontvangenis des Heeren absoluut uit den Heiligen Geest, reeds in de dracht gingen er zoo veelzijdige invloeden van Maria op haar heilig kindeke uit, dat het zinloos ware, ook maar een oogenblik te denken, dat deze invloeden, van elke andere vrouw uitgaande, geheel dezelfde zouden zijn geweest. Haar bloed nam Jezus in zijn aderen op, van haar vleesch is het vleesch des lichaams van Christus geformeerd, maandenlang zelfs is de klop van het bloed in haar hart, de klop van het levensbloed in den Christus geweest. En al is het ons nu niet gegeven de grenslijn te trekken tusschen dit bijzondere dat de Christus van Maria ontving, en dat algemeen menschelijke dat hij door Maria uit Adam aannam, toch ware het stuitende oppervlakkigheid, het bijzondere in Maria's verschijning hierbij voor niets te rekenen.

—

Zelfs de Heilige Schrift verbiedt ons dit. Ook al stelt toch de Heilige Schrift de persoon van Maria derwijs in de schaduw, dat voor wie aan de Schrift getrouw blijft, elk gevaar is afgesneden, om het Kindeke achter de moeder te doen schuilen, toch laat de Heilige Schrift Maria niet als een op zichzelf staande jonge maagd optreden, maar veeleer toont ze ons in Maria het eindpunt van een heilige lijn, die uit Eva uitkomt, over Seth en Enos doorloopt, in Sem zich weer afscheidt, en voorts in Abraham, Izaäk en Jakob, en ten slotte in Juda en David haar nadere bepaling vindt. Tot op zeker hoogte zou men zelfs kunnen zeggen, dat het is, of heel de historie des Ouden Verbonds, wat de geslachten betreft, slechts het ééne doel najaagt, om Maria, en straks uit Maria den Christus, voort te brengen.

De veredeling, of wil men, deze afwering van verbastering, heeft op geheel deze lange lijn plaats door afzondering en afscheiding. Zoo raken de Sethieten af van de Kanaänieten, de Semieten van Chams en Japhets nakomelingen, Abrahams geslacht van zijn bloedverwant in Ur, Izaäk van Ismaël, Jakob van Ezau, Juda van Simeon en Jakobs overige zonen, en straks nogmaals in Davids huis of Isai's stam van de overige Judaëers. Natuurlijk is die schifting ook daarna in Davids stamhuis, zij het ook met overspringing van geslachten, doorgegaan, al is het ons niet vergund, dit tot in bijzonderheden na te gaan. En zoo is dan ten langen leste deze levende lijn uitgeloopen op Maria, om in haar het door God bestelde, bereide, en alzoo alleszins geschikte instrument te doen optreden, waardoor én de menschelijke natuur uit Adam, én de vrucht der gemeene gratie, het rijkst en zuiverst voor de Vleeschwording des Woords gereed zou zijn.

Op te merken is hierbij alleen nog, dat het voor ons niet altoos gemakkelijk is, de lijn der gemeene gratie hierbij van de lijn der particuliere genade afgezonderd te houden. Sems verkiezing, Abrahams roeping, Davids zalving behooren tot het laatste terrein, en mogen niet met de daden der gemeene gratie, ook al loopen die bij volk en volk naar graadverschil uiteen, verward worden. Maar hier staat tegenover, dat afgezien van het persoonlijk heil der verkorenen, de werking der particuliere genade nawerkt ook in de gemeene gratie. Ismaël ontvangt een vrucht, een zegen, een belofte, die uit de particuliere positie van Abraham voortkomt, maar door Ismaël in het gemeene leven der volkeren ingaat. En op gelijke wijze nu wordt de behoudende werking der gemeene gratie voortdurend door de zijdelingsche inwerking der particuliere genade versterkt, gelijk men nu nog ziet, hoe het algemeene menschelijke leven in Christenlanden ook voor die duizenden, die geheel buiten particuliere genade leven en sterven, zichtbaar hooger staat dan in landen waar de Islam of waar het Buddhisme heerscht.

„Zonder mij — gij niets".

> Ik ben de wijnstok, en gij de ranken; die in mij blijft, en Ik in hem, die draagt veel vrucht; want zonder mij kunt gij niets doen.
>
> Joh. 15 : 5.

Het kwam veel voor, en gebeurt nog, dat een vroom kind Gods eerst God en Christus *twee* maakt, dan God en Christus *verwaart*, en ten leste achter den Christus zijn God *schuil* laat gaan.

Niet, dit spreekt vanzelf, in de belijdenis, en zelfs niet voor het eigen bewustzijn. Dat toch zou de ziel onder kettersche zuiging brengen. Neen, we spraken enkel van wat voor het besef en in het gevoel plaats grijpt.

Men merkt dit aan sommiger gebed, men bespeurt dit aan de taal hunner gemoedelijkheid, het komt uit in de manier waarop ze zoo menige uitspraak van Jezus te pas brengen.

Wat b. v. is gewoner, dan Jezus' zeggen: »Zonder *mij* kunt *gij* niets doen" te hooren aanwenden, als sloeg die op de almachtigheid.

Van het eeuwige Woord, dat almachtig, alle dingen in stand houdt en regeert, vat en verstaat elk godvruchtige, dat hij buiten God niets doen kan, en dat ditzelfde evenzoo en op zijn strengst van alle schepselen geldt. Geen creatuur is denkbaar, dat zich buiten God zou kunnen roeren of bewegen.

De engelen niet. De creaturen op aarde niet. En evenmin de duivelen of rampzaligen. Er is niets dat ook maar één oogenblik ademhaalt of zielsleven kan laten trillen anders dan door de kracht en den wil Gods.

Dit stemt dan ook een ieder, die gelooft toe.

Het is niets anders dan de toepassing op het creatuur van de almachtigheid en de alomtegenwoordigheid Gods.

En hoort men nu Jezus precies datzelfde tot zijn jongeren zeggen: »*Zonder mij kunt gij niets doen*," dan ontleedt meer dan één dit woord aldus voor zijn zielsbesef:

»*Zonder God* kan ik niets doen.

»In stillen dank en eerbied kniel ik voor den Christus als mijn Heere en *mijn God* neder.

»Eilleve, wat zou ik dan doen kunnen *buiten en zonder Hem?*"

Maar, natuurlijk dan is dit zeggen van Jezus meteen ook volkomen krachteloos gemaakt. Dan zegt het ons niets nieuws. Dan is het alleen een korte herhaling van Gods almachtigheid. En dan geldt het niet alleen voor mij, maar ook voor den visch die in het water spartelt, en voor den leeuwerik die in de hoogte opstijgt. Buiten God, en dus ook buiten Christus, kunnen ook zij niets doen.

De leeuwerik zijn lied niet zingen, en ik niet zingen voor mijn Heiland!

—

Nu gaan we op het waarachtig God-zijn van den Middelaar hier niet in. Gelijk de Heere ons in zijn Woord laat toeroepen: »Er is maar één Middelaar Gods en der menschen, de *mensch Christus Jezus*," zoo hebben *wij* voor Hem op *onze* beurt te belijden: Er is maar één Middelaar tusschen ons menschen en God, Christus die zelf God is.

Hier komen we dus niet op.

Maar de geestelijke fout van wie bij Jezus in de Goddelijke almachtigheid vlucht, is dat hij dan wel op God zich werpt, maar den menschelijken band, die hem aan zijn Heiland bindt, werkeloos maakt.

Te zeggen: »Buiten Jezus kan ik niets doen, want Jezus is God, en God is almachtig," loopt uit op het verzaken van den Middelaar, om alleen de belijdenis van het Eeuwige Wezen over te houden.

Immers, het komt dan geheel op hetzelfde neer, of ik zeg: »Buiten God kan ik niets doen" of dat ik belijd: »Buiten Christus kan ik niets doen."

Slaat men nu daarentegen het Evangelie zelf op, en ziet men, hoe dat zeggen van Jezus daar voorkomt, dan blijkt aanstonds hoe volmaakt onjuist die opvatting is, en hoe de strekking van Jezus' woord *een geheel andere* is.

Er is sprake van den Wijnstok. Ik, zegt Jezus, ben de *ware* Wijnstok. Gij zijt uit mijn wortel als ranken uitgeschoten. Uw roeping is het, als ranken vrucht te dragen. Maar juist omdat gij ranken in mij, als den Wijnstok, zijt, kunt gij voor dat vrucht dragen buiten mij zoo min iets doen, als de tak iets doen kan, om bloesem te doen ontluiken, buiten den stam waaruit die tak voortkwam, en buiten den wortel waarop die stam rust.

Het staat er zoo duidelijk: »Ik ben de Wijnstok, en gij zijt de ranken; alleen wie in mij blijft en ik in hem, die draagt veel vrucht, want buiten *mij* kunt *gij* niets doen", wel te verstaan, *voor het vrucht dragen.*

—

Zoo blijkt dus, dat dit diepzinnige woord niets hoegenaamd met de Goddelijke almachtigheid uitstaande heeft, en dat het volstrekt niet op alle creatuur, ja, zelfs niet op een iegelijken mensch doelt, maar dat het uitsluitend gezegd is van *wie rank in den wijnstok werd*, en dat het bij de verlosten des Heeren eenigljk doelt op hun geestelijken wasdom en op het voldragen van hun vrucht.

Niet van de Goddelijke almachtigheid spreekt het ons, maar van de wondere *levensmystiek*, die de ziel der verlosten aan Jezus verbindt.

Het is wat Paulus beleed: »Niet meer ik leef, maar Christus leeft in mij, en wat ik nu leef, dat leef ik door den Zone Gods."

Verklaring, uitlegging, redeneering brengt u hier dan ook geen stap verder. Ge verzinkt hier in het mysterie des nieuwen levens. En is nu reeds alle *leven* voor ons een ondoorgrondelijk raadsel, iets dat men gewaar wordt, dat men voelt, waaruit men ademt, waarin men verkeert, dat men geniet, waar men rijk in is, maar dat men in zijn wezen niet verklaren kan, in veel hooger zin geldt dit nog van ons »nieuwe leven", van ons »leven uit de wedergeboorte", van het kindsleven, dat we uit den Vader hebben, een leven dat in nog hooger zin *genoten* wordt, en dat ons innerlijk doortintelt, maar dat we in ons omdragen als een onpeilbaar diep mysterie, dat alle uitlegging en toelichting tart.

Dat leven hebt ge uit den Vader, ge bezit en smaakt het alleen door de inwerking van den Heiligen Geest, en ge kunt het geen oogenblik als het uwe kennen of genieten dan *in de gemeenschap met Jezus*. Niet zoo, dat gij het hebt en hij het heeft, maar in dien zin, dat het alleen krachtens uw gemeenschap met hem in u trilt en werkt.

Zonder hem bestaat het voor u niet. Buiten hem is het in u niet. Uw bezit ervan is aan uw gemeenschap met hem, onlosmakelijk gebonden.

Uit den Vader is het, maar God geeft het aan niet één zijner verkorenen, als een op zichzelf staand leven, maar alleen als deel van het leven des ganschen Lichaams, en het leven in dat lichaam hangt aan het leven dat in het Hoofd des Lichaams is.

Gelijk er geen lichtstraal op den vollen middag schiet dan uit de zon, en er geen droppel water op aarde valt dan uit het zwerk, en er geen geur uit de gaarde u tegenkomt dan uit den geopenden bloemknop, zoo ook straalt en trilt er geen leven, dat leven heeten mag, in het hart van Gods kinderen, dan uit hem, die aller hoofd en bezieler is.

Gelijk de kraan in uw woning geen water kan uitgeven, tenzij ze door buizen in gemeenschap sta met het waterbekken daar buiten, zoo ook kan er in uw ziel geen enkele druppel van geestelijke levenskracht worden uitgeperst, tenzij ge in geloofsverbinding staat met de Fontein van dat nieuwe leven in den Middelaar.

Zonder mij, uw Wijnstok, kunt gij, o, in mij geplante ranken, *niets doen.*

—

Nu denkt hier ternauwernood om, wiens hart aan de zucht, aan den lust, aan den zin om vrucht, geestelijke vrucht te dragen, nog schier ganschelijk gespeend is.

Er wordt niet om gedacht door die overigens goede, schappelijke lieden, die gelaten en tevreden hun dagelijkschen arbeid verrichten, en tot geen grove uitspattingen te verlokken zijn, maar geheel vreemd bleven aan het innerlijk verlangen, om geestelijk vooruit te komen, in adel van ziel te winnen, en vrucht te dragen voor een eeuwigheid.

Toen ze vijftig jaar werden, stonden ze even hoog of even laag als op hun veertigste jaar, en als ze op zestig jaren sterven, zijn ze nog even ver.

Een doelloos leven, een boom in den hof, maar van welks takken nooit te plukken valt. Geen streven om van genade tot genade te komen. Geen zweem van een voortschrijden van heerlijkheid tot heerlijkheid. Geen rijper worden. Geen ontwikkeling in het zielsleven. Geen wasdom in Christus.

Maar zetelt in u hooger aandrift; drijft u inwendig edeler drang; hebt gij er geen vrede meê, dat uw goed aanwast, maar gij zelf, persoonlijk, de oude knecht en even arm als vroeger blijft; beseft, voelt, erkent ge, dat uw leven toch een doel moet hebben, een doel voor uw God, voor zijn koninkrijk, voor de eeuwigheid die komt, een doel niet enkel in uw werken en gifte, maar een doel in de rijping van uw eigen persoon, in de heiliging van uw zielsbestaan, in een brengen van glans op het goud dat in u is, laat dan dit aangrijpende woord van Jezus u ten lamp zijn voor uw voet.

Zie dan toe, dat ge niet afdoolt op den weg der uitwendigheden, maar zoek dan van meet af den weg van het wondere mysterie dat *in het saámleven met Jezus is.*

Zonder hem kunt ge voor dat doel, om tot dien hooger wasdom te geraken, *niets doen.*

—

En toch wordt het telkens ook door mannen van hooggestemden ernst, in weerwil van hun belijdenis van Jezus, in den weg der uitwendigheden gezocht.

Dan worstelen ze met hun zonden, om ze te boven te komen. In het gebed zijn ze volstandig. Aan inspanning om zich boven wat laag is te verheffen, ontbreekt het bij hen niet. In velerlei buitengewoons zoeken ze het Koninkrijk huns Gods te dienen. Mildelijk vloeien hun gaven. Velen benijden hen om hun geestelijk optreden. En toch blijven ze *innerlijk* de oude knecht, en de vruchten die niet de mensch, maar God van hun takken wil plukken, blijft tot hun bittere teleurstelling uit.

Vraagt ge, of ze dan hun Jezus niet lief hadden, niet beleden, niet voor zijn naam uitkwamen? o, Gewisselijk. Discipel des Heeren te zijn, was de eerzucht huns levens. Alleen maar ze verstonden niet, dat de rank, om vrucht te dragen, niet aldoor met eigen blad en haar uitbotsel bezig moet zijn, maar uitsluitend toe heeft te zien, *dat zij gaaf en gezond met haar vezelen in den Wijnstok vast blijve.*

Er is een punt waar de rank in den Wijnstok vastzit, en als het op dit punt maar is gelijk het wezen moet, dan kan de rank gerust wezen, dan stijgen de levenssappen vanzelf uit den wortel in de rank op, en bot die rank uit, en zet vrucht, en zal die vrucht voldragen.

En daarentegen als op het punt van aansluiting de rank geknakt werd, zoodat de gemeenschap tusschen wortel en rank belemmerd is, en de sappen niet door kunnen, dan baat het niet wat kunstmiddel men bij de rank ook aanwende, dan kan er niets uitbotten en rijpt er geen vrucht.

En zoo nu ook is het met u en uw Jezus.

Is uw aansluiting aan hem gaaf en zuiver, onderhoudt ge elken dag vrij en open de stille zielsgemeenschap met zijn wonderbaar leven en zijn hoogheerlijken persoon, en blijft ge in mystieke vastheid aan hem aangesloten, heb dan voor blad noch bloesem verder zorge, dan ritselt het leven vanzelf in u en is de vrucht er, eer ge het zelf weet.

Dat is het wat Jezus zegt: »*Die in mij blijft.*" Meer hoeft niet. Iets daar buiten en daar boven vraagt hij niet. *In hem blijven*, op het punt van aansluiting, gij als rank, in hem als Wijnstok gaaf en gezond vast blijven, dat er niets geknakt is, en niets wegkankert. En dan volgt het vanzelf: *Ik in hem.* Dat wil zeggen, als gij de aansluiting maar niet bederft, en daardoor den doorgang van het leven uit Jezus maar niet belemmert, dan dringt Jezus als uw Bezieler vanzelf in u, en dan komt de wasdom ongemerkt, en echte vrucht rijpt aan u, uzelven tot ontlasting der conscientie, en uw Vader, die in de hemelen is, tot verheerlijking zijns naams.

Amsterdam, 1 Oct. 1897.

Toon uit het broederhart.

De unie van Amsterdam bewoog den heer Ds. Karssen dit bezielde danklied met deze hartroerende bede in maatgezang aan de *Amst. Kerkbode* toe te zenden.

Herdenking aan de Vereeniging der Kerken (A en B) van Amsterdam, 16 September 1897.

De Kerke des Heeren, zoo lange gedeeld,
Is hier weêr tot eenheid gekomen.
Godzelf heeft genadig de breuke geheeld,
De wig, die haar spleet, haar ontnomen.
Wel duurde het lang;
Het wachten viel bang;
Maar God wou ons smeeken verhooren,
Heeft vreugde aan Sion beschoren.

Hij heeft weêr zijn Ephrim met Juda vereend,
Dat zij niet elkander benauwen;
De broeders, wier scheiding vol smart is beweend,
Doet Hij weêr vereenigd aanschouwen.
Hij heeft Zijn geslacht
Weêr samen gebracht,
Opdat zij, als 't erfdeel des Heeren,
Als Bondsgod en Koning Hem eeren.

Helaas! onze vreugde is niet onvermengd,
Nog droefenis blijft ons beschoren,
Zoolang God die leden ook niet tot ons brengt,
Die saâm tot Zijn Kerke behooren.
Wij smeeken u, Heer'!
Breng hen tot ons weêr,
Die door één geloofsband verbonden,
Door scheiding ons broederhart wondden.

Zoolang niet heel Sion weêr saam is vergaard,
Is ook onze vreugd niet volkomen;
Zoolang 't aan één disch niet bijéén is geschaard,
Wordt immer de klaagstem vernomen:
Hoe lang nog, o God!
Uw erfdeel ten spot,
Zal Satan Uw Kerke verscheuren,
Waarover Uw kinderen treuren.

Maar neen, niet altijd laat Ge Uw erfdeel in rouw;
Straks zult Gij ons blijdschap weêr schenken;
Gij hebt het beloofd en Uw Woord is getrouw,
Dat Gij aan Uw volk blijft gedenken.
Straks brengt Gij hen saam,
Vereend in Uw' Naam,
Om ze achter den Herder te leiden,
Die hen als één kudde zal weiden,

O, Broeders! die heden U nog van ons keert,
Ai luistert toch naar onze beden!
Waarom onze broederhand van U geweerd,
Ons samenzijn langer vermeden?
Laat ons niet alleen;
Wij hooren bijéén;
Laat Satan niet tusschen Gods kind'ren
De lieflijke eenheid verhind'ren.

Die eenheid maakt tegen den vijand ons sterk,
Om hem van Gods erfdeel te weren;
Door twist en verdeeldheid verwoest hij de Kerk
En blijft haar met macht overheeren.
Komt schaart U aanéén,
Den vijand bestreên;
Laat hem door de bresse niet binnen!
Door eendracht zult Gij overwinnen.

O, God des Verbonds! laat Uw Kerke alhier
Als eertijds door eenheid weêr bloeien;
Dat liefde en vrede haar sterke en sier',
Om tot Uwe eere te groeien!
Door eendracht is macht;
De liefde geeft kracht
Tot werken, tot waken, tot strijden,
En saam aan Uw dienst ons te wijden.

Als Priester heeft Jezus op aarde gebeên,
Alvorens Hij stierf voor de zonden:
Dat ze één zijn, o Vader! als wij ook zijn één,
Door liefde in ons samen verbonden.
Die beê wordt verhoord.
Gij zult, naar Uw Woord,
Den dag van Uw komst doen genaken,
Waarop Gij Uw Kerk zult volmaken.

O, God! werp de bergen en heuv'len ter neêr,
Die nu van elkander ons scheiden;
En breng als de Herder Uw schapen dra weêr,
Om hen als één kudde te weiden.
O, Koning der Kerk!
Voleindig Uw werk,
Dat Gij in Uw Kerk zult bekroonen,
Door binnen haar eeuwig te wonen.

D. J. KARSSEN.

Amsterdam, 20 Sept. 1897.

Dit edele lied sprak ons toe.

Dat dorsten naar hereeniging met al 's Heeren erfvolk was ons uit het hart gezongen.

Vinde dit lied der hope weerklank in en *buiten* onze kerken.

De keer in zake Onderwijs.

I.

Op onderwijsgebied doen zich den laatsten tijd tal van verschijnselen voor, die opnieuw bewijzen, hoe doelloos en vruchteloos alle ijveren in het gemeen, zonder ijveren uit een vast beginsel is.

Onze schoolstrijd, het valt niet te ontkennen, is voor zijn positief-practisch deel opgekomen uit den *Reveil*, en meed daarom het bijzonder confessioneele, zoekende wat algemeen verbroederend was onder de belijders van den Christus naar de Schriften.

Wat men stichtte was de »*Christelijke* school", wat men opleidde waren *Christelijke* onderwijzers", wat men geven liet was »*Christelijk* onderwijs", en de groote Vereeniging die destijds in het leven werd geroepen, noemde men dan ook »*Christelijk*-nationaal".

Op zichzelf een schoone, een verlokkende en verleidende gedachte. Of wat zou men anders bedoeld hebben, dan het echt Christelijke element onder de jeugd te doen herleven? En wat zou men anders najagen dan de triomf der Christelijke beginselen?

We voegen er aan toe: Wat kon warmer toelachen dan de vereeniging voor dat doel van allen in den lande, die in der waarheid den Christus beleden?

Hier zat dan ook geen spel om invloed, noch de berekening der op macht beluste politiek achter.

Zoo en niet anders moest ons vrije onderwijs uit de toenmalige stemming der geesten opkomen. Want al zagen enkelen ook toen reeds verder en dieper, de breede schare der Christusbelijders stond metterdaad op dit allen vereenigend standpunt.

Toch deed men, toen men aan het werk toog, al spoedig de pijnlijke ervaring op, dat het lichter was van »Christelijk" in dien algemeenen zin te spreken, dan dit Christelijke karakter in zijn Statuten te omschrijven.

Mr. Groen van Prinsterer en de zijnen waren te positieve belijders, om met een vage, algemeene phrase genoegen te nemen, en namen daarom hun toevlucht tot de formule der Evangelische Alliantie.

In Engeland namelijk had men een uitweg daârin gezocht, dat men eenige *hoofdwaarheden* uit de dagen der Reformatie in reeks opstelde, om hierin het fundament voor zijn stichting te zoeken.

Dien weg sloeg men toen ook hier in, en »Christelijk-nationaal" werd metterdaad op dit in zijn vorm Engelsche, en *niet* nationale fundament opgericht.

Dit bleek aanstonds, toen onder de *hoofdwaarheden* uit de dagen der Reformatie, de belijdenis der eeuwige Verkiezing werd weggelaten, en hierdoor juist op zij werd gedrongen, wat hier te lande immers de actie der Reformatie gekenmerkt had.

Ook *formeel* ging dit door.

Hier te lande toch had men de waarheid steeds in organischen samenhang beleden, d. w. z. niet als een optelsom van enkele los naast elkander staande waarheden, maar als één geheel van waarheid, uit één wortel opkomend, dien men gevonden had in de Souvereiniteit Gods, en toch gaf *Christelijk-nationaal* juist de optelsom, en stempelde het artikel waarin die optelsom voorkomt als onveranderlijk.

Hierop nu maken we voorshands geen aanmerking. We constateeren het feit slechts. Maar het feit ligt er dan toch toe, dat onze schoolstrijd, in zijn opkomen, dit en geen ander karakter droeg.

Ook de naam »Christelijk" was, in dezen zin genomen, niet van pretentie vrij te pleiten.

Waren alle Russen, alle Armeniërs, alle Croaten, alle Bulgaren, alle Grieken, alle de millioenen Roomschen in Zuid-Europa en Zuid-Amerika, ja, in ons eigen land, dan *heidenen*?

Ook dit bedoelde men niet, want op de wandkaart die men in zijn scholen ophing, werd heel Europa als »Christelijk" aangegeven.

Maar indien dit zoo was, hoe kon men dan voor zich zelven alleen op den naam van Christelijk aanspraak maken, en dien hiermede feitelijk ontzeggen aan afwijkende belijders?

Reeds in 1878 werd dit dan ook zoo diep gevoeld, dat de groote adres-beweging, die destijds tegen de Wet-Kappeyne uitging, niet de »Christelijke school", maar de »School *met den Bijbel*" noemde.

Dit was stellig iets zuiverder.

Men weet dat er Christelijke religiën zijn, die het gebruik van den Bijbel voor alle belijders op den voorgrond plaatsen, maar ook andere, die het gebruik van den Bijbel voor de leeken onraadzaam keuren.

Welnu, zonder anderen geweld te willen aandoen, eischte men voor zichzelf en in eigen kring het vrije gebruik van den Bijbel op de school. Een formule waarmeê men tevens feitelijk partij koos tegenover de Modernen en jonge Ethischen, die immers den Bijbel *als Bijbel* vernietigen.

Voor die periode was dit dan ook de juiste formule, een formule die ons verder bracht dan »Christelijk", en die toch, en men lette er op, een confederatieve saâmwerking met de Roomschen voor de Vrije School geenszins belemmerd heeft.

Sinds echter heeft het proces, dat eenmaal in gang was, al verder doorgewerkt.

Men is tot het inzicht in steeds wijder kring gekomen, dat algemeenheden uitnemend zijn, zoolang alleen *het gemoed* aan het woord is, maar dat het eigenaardig karakter van alle onderwijs juist hierin bestaat, dat het niet in het gemoed verzonken blijft, maar klaarheid en kracht zoekt *in het bewustzijn.*

In een vroegere periode had men dit zoo weinig gemerkt, dat het bijna regel was voor onze »Christelijke" onderwijzers, om de klaarheid voor hun bewustzijn te ontleenen aan allerlei psychologische en paedagogische studiën van onchristelijke, wijsgeerige denkers, en dat ze dan voorts dit kader aanvulden met gemoedelijke teugen uit de fontein der Christelijke ervaring.

Maar natuurlijk, dat kon geen stand houden.

Voor dit groote kwaad moesten allengs aller oogen opengaan. Men moest tot het inzicht komen dat zielkunde en opvoedkunde in haar verband moeten gekend worden uit de beginselen die men belijdt, en dat men dan eerst krachtig staat, indien geheel ons bewustzijnsleven ook in de school uit den wortel onzer belijdenis voor God opkomt.

Intusschen kwam men hier eenmaal op, dan sprak het vanzelf, dat men met logische consequentie gedrongen werd naar diezelfde principieele verschillen in de belijdenis, die eenmaal in de dagen onzer vaderen de geesten verdeeld hadden.

Die *verschillen* had men dusver voor ijdele *geschillen* aangezien, terwijl men nu begon te ontdekken, hoe juist die disputen uit den Reformatietijd geheel de beschouwing over den mensch, over zijn verhouding tot God en zijn verhouding tot de wereld beheerschen.

Dusver scheen het alsof wie vóór en tegen den Kinderdoop waren zeer wel saam op één school konden werken, omdat noch de een noch de ander van den Doop veel afwist, noch aan den Doop veel hechtte. Maar thans begon men in te zien, dat een gedoopt kind en een niet-gedoopt kind geheel andere voorwerpen van opvoeding zijn, en dat al naar gelang men het één of het ander standpunt innam, het paedagogisch uitgangspunt geheel verschillend werd.

Iets wat zóó waar is, dat men thans, van achteren, ternauwernood verstaat, hoe een vorig geslacht zelfs de beteekenis van den Doop voor de »Christelijke school" zoo van verre niet gegist heeft.

De strijd over de Heilige Schrift heeft dit proces der ontbinding verhaast.

Kon men toch in 1878 voor de »School met den Bijbel" nog saam optreden, sinds is dit niet meer het geval, nu juist over den waarborg en de beteekenis van den Bijbel de meeningen zoo geheel uiteenloopen.

We behoeven slechts aan de brochure van Ds. Hulsman te herinneren, om dit duidelijk te maken.

Een onderwijzer in den geest van Ds. Zeydner zal de Schrift op een wijze behandelen, die een onderwijzer, voor wien de Schrift nog Gods Woord is, ergert en afstoot.

Waar toch de één de autoriteit der Heilige Schrift in alouden zin stelselmatig poogt te vernietigen, is de ander er juist op uit, om die autoriteit te maintineeren, en te sterken.

We behoeven dan ook de *Klokkenberg* maar tegenover de Geref. Kweekschool te Amsterdam te stellen, om het duidelijk te maken, dat onderwijzers van die beide Kweekscholen onmogelijk saam in één school harmonisch werken kunnen.

En daarbij kwam dan van ter zijde nog de *kerkelijke quaestie.*